

In juni 2005 reisde koeienkunstenaar Marleen Felius met een groep Afrikaanse wetenschappers door Tanzania om het vee en de veehouderij van de Maasai in kaart te brengen. Hierbij haar boeiende en kleurige reisverslag in tekst en beeld.

Marleen Felius met een Maasaioudste

ze maar rondlopen met die veel te grote kudde en geen koeien willen verkopen, dat ze oneconomisch bezig zijn en het land uitputten door overbegrazing.

Waar die mythe vandaan komt

In 1926 publiceerde de Amerikaanse antropoloog Herskovits een artikel waarin

hij onder meer de Maasai van Kenia en Tanzania beschreef. Herskovits, die niets van veehouderij wist en verbaasd was over de grote kudden die de nomaden hielden, hing zijn verhaal op aan de beschrijving van hoe vee een rol speelt in het sociale leven van deze veehouders. Het was deze publicatie die de basis vormde voor de mythe dat de Maasai grote kudden vee houden om redenen van prestige. Hieruit ontstond namelijk het idee bij latere onderzoekers dat voor de Maasai niet de kwaliteit van de dieren van belang is, maar de kwantiteit. Dit westerse idee kwam vervolgens terecht in Afrika en houdt nu al tachtig jaar stand.

Na twee dagen rijden van Mbarali naar het Noorden kwamen we aan in Loibor Soit, een verzameling van 'boma's'. Een boma wordt gevormd door een omhei-

Het kleine postuur van de koeien vergemakkelijkt het melken niet

Een paar uur zaten we vast op het gloednieuwe politiebureau van Mbarali, een streek in het zuiden van Tanzania. De stempels in mijn paspoort klopten niet. Hier was ik de ongewenste vreemdeling, een allochtoon verdacht van illegaal werk. Even leek het erop dat ik de grens zou worden overgezet zonder het vee van de Maasai te hebben kunnen bekijken en beoordelen. Maar na lang en zorgvuldig 'Afrikaans onderhandelen' met de ambtenaar die ons had ingerekend, werd het hele team uitgenodigd in de kamer van de bars ogende hoofdcommissaris. De man hield echter wel van een verzetje. In Mbarali valt weinig te beleven en buitenlandse bezoekers zijn hier een zeldzame verschijning. Nee, officieel hadden we ons niet hoeven melden, maar het was toch maar beter dat hij ons kende: in geval van gevaar – en dat zou overal op de loer lig-

gen – zou hij ons dan kunnen komen reddend. Onze missie werd door mijn Afrikaanse teamgenoten toegelicht en de commissaris speelde de genereuze machthebber en gaf ons uiteindelijk onze vrijheid terug, maar niet zonder zijn visie op de Maasaiveeouders ten beste te geven. En ja, daar kwam het weer, het verhaal dat die Maasai maar achterlijke types zijn, die in plaats van een goed huis aan te schaffen in armelijke hutten wonen. Dat

Vee als prestigebezit bij de Maasai berust op misverstand

Mythen rond de Maasai

ning van doorntakken met daarbinnen hutten en veekralen van een familie. Mayaku Paulo, de veerijkste Maasai van Loibor Soit, had enkele duizenden runderen, 12 echtgenotes en 65 kinderen. Hoe meer vee, hoe meer handen er nodig zijn om al dat vee te verzorgen, vandaar. In de Maasiegemeenschap heeft iedereen een streng omschreven eigen taak. Vrouwen melken en zorgen voor ziek vee, kinderen helpen in en rond de boma, volwassen mannen hebben de verantwoordelijkheid voor mensen en vee en trainen de jonge mannen. De jonge mannen, de Morani, trekken met de grote kudden ver weg de steppen in en hebben een betrekkelijk vrij leven. Deze hele herdercultuur vormt een afgewogen, economisch model.

Vee als bestaanszekerheid

Bij aankomst in Loibor Soit kon ik meteen mee met Ajube Tendee de bush in, op zoek naar zijn kudde melkgevende koeien. Het was twee uur flink aanpotten om deze lange, lichtvoetige man, met wie ik geen woord kon wisselen, bij te houden. Bij een klein meertje aangekomen wachtten we tot zijn kudde tevoorschijn kwam, met voorop de ezels. Het vee dronk snel

en werd meteen weer bij het water weggestuurd door de kleine jongens. Ajube inspecteerde zijn vee. Op zachte fluitsignalen stond de kudde stil en lieten de dieren zich heel rustig bekijken en betasten. Ajube houdt van rode dieren in zijn veelkleurige kudde. Maar net als alle andere Maasai selecteert hij op vruchtbare, hoogproductieve koeien, die in staat zijn grote afstanden af te leggen en zonodig twee dagen zonder water kunnen. Aangepast aan de harde steppe-omstandigheden zijn Maasaikoeien klein. Afhankelijk van de omstandigheden geven ze twee tot vijf liter melk per dag, waarvan de helft voor het kalf is bestemd. Een gemiddeld gezin zoals dat van Ajube – met zeven monden te voeden – moet dan ook zeker 70 melkgevende koeien hebben om te overleven. Tel daarbij de droge koeien, het jongvee, de kalveren en de fokstieren, dan wordt duidelijk hoe groot een kudde moet zijn om van de steppe te leven. Overtollig vee wordt verkocht om maïsmeel te kopen, enkele kinderen naar school te laten gaan, ziektekosten te dekken, enzovoorts. De kudde is dus tevens de bankrekening. En dan moet er ook nog een buffer zijn. Want blijven de regens uit, en dat gebeurt regelmatig, dan sterven er dieren. Blijft het twee jaar achter elkaar droog, dan sterft 90 procent van de kalveren en 40 tot 60 procent van de volwassen dieren.

In de boma

Vroeg in de ochtend in de boma van Mahamedi Ndaki aangekomen waren de vrouwen en meisjes al druk bezig met het melken in de langwerpige kalebassen. Van elke koe worden alleen twee spenen

Met pijl en boog schieten de mannen een klein gaatje in de halsader, vangen het bloed op en drinken dat als 'krachtvoer'

gestript, de andere twee zijn voor het kalf. De kalebas wordt met urine en rook gereinigd en de dampende kop thee met melk, die je in elke boma wordt aangeboden, heeft een heerlijke rookmaak. We bewonderden de kudde van Mahamedi. Behalve enkele topmelkkoeien en kuddeleiders, die een bel dragen, stonden er ook minder goede dieren bij. Bijvoorbeeld de koe die 's avonds altijd als laatste binnenkomt. Ook zij is functioneel. Want, is zij eenmaal terug na de dagelijkse weidegang, dan is het zeker dat de hele kudde binnen is. De zorgvuldig gekozen fokstieren vertoonden geen enkele agressie naar ons. Een grote groep kleine kinderen liep verlegen gichelend met ons mee, maar stooft gillend uit elkaar toen ik een foto van ze wilde nemen: doodeng. Toen ik erom moest lachen vroeg eentje of ik met dat goud in mijn mond – mijn kronen – geboren ben. Gierende pret om zoiets gek.

Enkele mannen demonstreerden een bijzonder gebruik. Met een riem werd de hals van een koe afgebonden en met pijl en boog werd er een klein gaatje in de halsader geschoten. Het eruitspuitede bloed werd opgevangen en opgedronken. Zodra de riem werd losgemaakt, stopte

het bloeden meteen. Dit gebruik wordt alleen, en met mate, toegepast door de Morani, wanneer zij maanden lang ver van huis zijn en wel eens wat krachtvoer kunnen gebruiken naast een dieet van melk en bushvruchten alleen.

Bijklussen voor de toeristen

In glossy bladen en reisgidsen met bestemming 'exotisch Afrika' wordt een bezoek aan de fotogenieke Maasai aangeprezen als attractie in één adem met de te spotten wilde dieren tijdens een safari. Zij worden nog steeds neergezet als fiere krijgers. Maar aan het roven van vee bij de buurstammen door de Morani en het doden van een leeuw om de volwassenheid te bewijzen werd door koloniale overheersers al lang geleden een einde aan gemaakt. Dat het leven van de Maasai zowel vroeger als nu helemaal om hun vee draait, komt in documentaires maar zelden naar voren.

Tegenwoordig, met de groeiende bevolking van Kenia en Tanzania, neemt de vraag naar vooral akkerbouwgrond toe. Ook worden grote stukken land aan buitenlandse bedrijven verkocht, zoals aan de fruit-en-groente-inblikkers van Delmonte en de zaadtelers van Sluis. Verder

wordt meer en meer grond tot wildpark verklaard en waar zij eens in balans met het wild hun koeien lieten grazen, zoals in de Serengeti, daar mogen de Maasai nu niet meer komen. De Morani en hun kudden moeten nu steeds verder om die gebieden heen lopen in plaats van er al grazend doorheen trekken, op weg naar de volgende seizoensgebonden graasgronden. De gebieden die voor hen overblijven, zijn de minst vruchtbare, met overbegrazing tot gevolg. Daarom is een deel van de Maasai weggetrokken om in het zuiden van Tanzania een bestaan op te bouwen met vee én akkerbouw. Maar net zoals boeren in Nederland hun inkomens bijspijkeren met bijvoorbeeld een boerderijcamping of koeienknuffeldagen, weten ook de Maasai gebruik te maken van de toeristenindustrie. Voor geld laten ze zich fotograferen door al die bleke, in hun ogen onbeschaamd kortgebroekte toeristen. En wanneer een westerse dame voor de charmes van een elegante, stoer ogende 'krijger' valt – en dat schijnt maar al te vaak te gebeuren – weet hij op zijn beurt daar ook wel weer een slaatje uit te slaan.

Marleen Felius